

Úvodné slovo

Lysák

Uznanie a satisfakcia samostatnému Slovensku a Slovákom na vysokej medzinárodnej úrovni. I tak by sme mohli v skratke vyjadriť skutočnosť, že po stretnutiach v sídle Európskej únie Bruseli a po rokovaní v nemeckom Mainzi sa najvyšší svetoví lídri prezident USA

George Bush a prezident Ruskej federácie Vladimir Putin stretli v hlavnom meste samostatnej Slovenskej republiky Bratislave. Pred vyše 12 rokmi by také niečo nebolo ani mysliteľné.

Prirodzene, hlavným zámerom bratislavského summitu oboch predstaviteľov supervelmocí, ako zdá, najmä z iniciatívy prezidenta USA Busha, boli ich rokovania o kľúčových problémoch a záujmoch ich krajín, regionálnych zoskupení i svetovej politiky a svetového hospodárstva. Pre obidve strany bola prospešná prezentácia snáh pred svetovou verejnosťou o posilnenie demokratických prístupov, ktoré na oboch stranách nachádzajú nemalo kritických hodnotení. Nielen pokiaľ ide o vojnu v Iráku, čečenský problém, ale celý rad ďalších politických, ekonomických a spoločenských problémov, rezonujúcich v domácich i celosvetových reláciách.

Podľa informácií, ktoré poskytli obidvaja prezidenti po rokovaní na tlačovej konferencii, možno výsledky ich rokovaní zhrnúť nasledovne: 1. zhodli sa na spolupráci dosiahnuť mier na Blízkom východe, 2. došlo k zhode názorov, že Irán, ani Severná Kórea nesmú získať jadrové zbrane, 3. Zhodli sa na urýchlení krokov, zameraných na ochranu jadrových zbraní a materiálov v oboch štátoch a v ostatnom svete, 4. Dohodli sa na intenzifikácii úsilií v boji proti terorizmu, proti prenosným protiletadlovým raketám, odpaľovaným z pleca obsluhy (angl. skratka *manpads*) aj proti improvizovaným výbušným zariadeniam, 5. dospelo sa aj k dohode o podpore urýchlených rokovaní o vstupe Ruskej federácie do Svetovej obchodnej organizácie. Pre Slovensko malo stretnutie veľkých osobností svetovej politiky v Bratislave nedoceneniteľný význam najmä v tom, že sa po niekoľko dní pozornosť svetovej verejnosti upierala na symboly, predstaviteľov Slovenskej republiky i na stretnutie G. Busha s občanmi SR na bratislavskom Hviezdoslavovom námestí. Hoci dnes je SR jedným zo 191 členských štátov OSN, ďalších vyše 80-tich medzivládnych a v stovkách mimovládnych medzinárodných organizácií, aj dnes si náš štát i jeho predstaviteľov pletli so Slovincami. Vysoká *návšteva prezidentov USA Georgea Busha a Ruskej federácie Vladimíra Putina* v Bratislave bola najvýraznejším potvrdením medzinárodného uznania našej samostatnosti. To, že svet dnes vníma Bratislavu ako hlavné mesto samostatnej SR je najlepšia satisfakcia, najväčšie zadost'učinenie všetkých pre tých, ktorí sa o našu samostatnosť zaslúžili. A povzbudenie do budúcnosti pre

všetkých, ktorým ide o prosperujúce Slovensko v prosperujúcej Európe.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Ekonomický komentár

Hospodárska politika Slovenskej republiky po vstupe do EÚ

Členstvo Slovenskej republiky v Európskej únii znamená možnosť lepšie využiť existujúce zdroje pre ďalší rozvoj ekonomiky. Zmeny, ktoré prináša vstup sú pre hospodársku politiku významným impulzom a súčasne zvyšuje nároky na manažment štátu (vládu), aby dokázal usmerňovať vývoj ekonomiky tak, aby sa v maximálne krátkom čase podarilo vyrovnáť doterajší rozdiel v úrovni slovenskej ekonomiky v porovnaní s priemerom EÚ v tvorbe hrubého domáceho produktu. Súčasný stav je taký, že slovenská ekonomika v roku 2004 vytvorila hrubý domáci produkt na obyvateľa v objeme 8 400 USD (nie ako sa stále uvádza 3 400 alebo 3 800 USD). V reálnejšom prepočte (podľa Hospodárskych novín) je to približne 15 400 USD (nie v parite kúpnej sily). Napriek tomu sa SR nachádza na spodných priečkach poradia členov EÚ.

Hospodárska politika štátov sa usiluje o dosiahnutie svojho cieľa. Cieľom našej hospodárskej politiky, aj keď okrem učebných textov nie je nikde oficiálne zapísaný, ale reálne sa oň ekonomika usiluje, je priblíženie sa k priemeru EÚ. Ide o mimoriadne náročný, ale nevyhnutný cieľ, ak sa Slovensko nemá potácať na spodných priečkach naďalej.

Ale ako sa dostať vyššie? Hľadanie odpovede je mimoriadne náročné. Pokúsime sa ilustrovať tento problém na nevyužití dvoch významných zdrojoch, ktoré významne môžu ovplyvniť úspech ekonomiky. Je to nevyužitie pracovnej sily, hlavne kvalifikovanej a absencia podmienok pre prílev zahraničných investícií do najmenej rozvinutých regiónov. Ide o tvorbu hrubého domáceho produktu. Čo je hlavným faktorom jeho rastu? Verbálne je to produktivita práce. faktický technický pokrok. Avšak základom hrubého domáceho produktu je ocenenie ľudskej práce. na to vplýva v rozhodujúcej miere úroveň kvalifikácie. A tu je rozpor. Na jednej strane školská sústava pripravuje kvalifikovanú pracovnú silu, na druhej strane sa nevytvárajú pracovné miesta pre kvalifikovanú pracovnú silu. Táto nenachádza doma uplatnenie, a preto ho hľadá v zahraničí. To, že sa nedostatočne využívajú vlastné zdroje doma, je nenahraditeľná strata.

Za posledné roky, napr. vysoké školy opustilo viac ako 120 tis. absolventov, ale v počte zamestnancov s vysokoškolskou kvalifikáciou došlo len k nepatrnému niekoľko tisícovému prírastku. To svedčí o tom, že značná časť opúšťa svoju vlasť a hľadá uplatnenie v zahraničí alebo

Baránik

pracuje na pracovných miestach nevyžadujúcich taký stupeň kvalifikácie.

Preto kľúčovým problémom pre tvorbu pridanej hodnoty vytvorenej na úrovni firiem, ktorá reprezentuje približne 90 % hrubého domáceho produktu, je vo väčšom rozsahu a efektívnejšie využívať kvalifikovanú, hlavne vysokokvalifikovanú pracovnú silu.

Môže do riešenia tohoto problému vstúpiť aktívne hospodárska politika? Nielenže môže, ale musí. Tvorba pridanej hodnoty je kľúčom k riešeniu úspešnosti našej ekonomiky.

Ak porovnáme tvorbu pridanej hodnoty v strojárstve v bývalom systéme (aj keď sa oficiálne nevidovala, ale zo štatistických údajov sa dá skonštruovať), uvidíme veľké rádové rozdiely v neprospech súčasného stavu.

Splošťovanie firiem, likvidácia výskumnej a vývojovej základne v prvých rokoch transformácie to bola metóda znižovania podielu intelektuálnej práce. Už v tomto období sa volalo po scientifikácii výroby, ale prax sa realizovala v presne opačnom smere. Aj prechod do 21. storočia sa popisoval optimisticky, ako nová etapa založená na scientifikácii. Lenže nové pracovné miesta v prevažnej miere vytvárané zahraničnými investormi patria do kategórie v prevažnej miere nižších, ale aj najnižších tarifných tried, ktoré v žiadnom prípade neprispievajú k zníženiu rozdielu v tvorbe HDP na obyvateľa.

Tu je priestor pre cieľavedomú hospodársku politiku. Cieľavedomosť sa musí stelesniť do prepracovanej koncepcie budúceho vývoja.

Aká je skutočnosť? V hospodárskej politike chýba prepracovaná koncepcia. Prvé pokusy, o ktoré sa v súčasnosti niektoré skupiny usilujú, zostávajú len vo verbálnej polohe. Nepredstavujú inšpiráciu pre vládu a ostatné orgány, ktoré svojou činnosťou realizujú hospodársku politiku.

Treba uvítať prvé kroky k spracovaniu ucelenej koncepcie, aj keď je neodpušiteľná absencia v posledných rokoch. Nedostatok koncepcie dnes chýba v mnohých smeroch. Pre bežný pohľad najrukolapnejšia je v nepokračovaní úspešne začatého budovania cestnej a energetickej infraštruktúry, čo je brzdou prieniku zahraničného kapitálu do regiónov najviac postihnutých vysokou mierou nezamestnanosti.

Aj dnes sa o tejto nevyhnutnosti dobudovať cestnú infraštruktúru len viac hovorí, praktické kroky sa blížia k nule. Je to prejav neodpušiteľnej neprezieravosti a v nevedomení si reálnych negatívnych dopadov. Dobudovanie infraštruktúry by umožnilo využiť potenciál regiónov, ktorý je v prírodných a ľudských podmienkach.

Nevyužívanie zdrojov pracovnej sily v tvorbe HDP prepočítaného na podmienky roku 2004 predstavuje viac ako 300 mld. Sk hrubého domáceho produktu. To je veľmi závažný determinant pre hospodársku politiku. Ak by sa k tomu pripočítali straty spôsobené únikom kvalifikovanej pracovnej sily do zahraničia a náklady spojené s existenciou približne 450 tis. nezamestnaných, tak strata na

nevytvorenom hrubom domacom produkte by bola výrazne vyššia. Možno tieto straty odhadnúť až na približne 100 mld. Sk. Ak by sa podarilo vytvoriť podmienky pre využitie týchto zdrojov, tak by ekonomika zase za podmienok roku 2004 mohla hypoteticky disponovať hrubým domácim produktom na obyvateľa asi na úrovni 12 tis. USD.

Aj keď takto realizovaná úvaha sa opiera len o hypotetické predpoklady, predsa predstavuje jedno zo svetielok na ceste k budúcej prosperite.

Každý, kto si chce ujasniť kam sa chce dostať, musí zhodnotiť svoju pozíciu z rôznych uhlov pohľadu. Každý, kto sa opiera, aj keď len o jeden zdroj, nemusí byť nereálny.

Pre našu ekonomiku je alfou a omegou využitie vlastných zdrojov. Tu máme rezervu vo využití ľudského potenciálu a vo využití strategickej polohy. Tieto dva zdroje v posledných storočiach vždy hrali mimoriadne dôležitú úlohu. Aj ďalší vývoj sa bude opierať o ich využitie. Aj keď forma a stupeň využitia sa bude meniť.

Prof. Ing. Michal Baránik, CSc.

Rezervované pre makroekonomiku

Aktuálne ekonomické a sociálne otázky Slovenska

Podľa nedávno zverejnených údajov v Hospodárskych novinách dosiahol reálny HDP Slovenska r. 2004 oproti r. 1989 hodnotu 123,9 %, čo znamená za túto dobu ročný rast 0,59 %.

Vzhľadom na plazivý ekonomický vývoj Slovenska od r. 1990 klesla značne oproti vyspelým štátom úroveň výkonnosti nášho hospodárstva. Roku 1990 predstavoval reálny HDP Slovenska minimálne 57 % priemernej úrovne vtedajšieho EÚ. Podľa správy OECD uverejnenej 4. 1. 2005 patríme spomedzi jej členov do štvrtej (poslednej) skupiny jeho štátov, čiže k najchudobnejším s podielom 49 % priemeru OECD.

Na Slovensku sa hrozivo rozvírajú rozdiely medzi regiónmi. Kým HDP (v parite kúpnej sily) na obyvateľa bol podľa Eurostatu v porovnaní s priemerom EÚ 25 r. 2002 za bratislavský kraj 119,7 % podiel stredného Slovenska činil 42,5 % a východného Slovenska 38,7 %. Východná oblasť patrí medzi 10 najchudobnejších regiónov rozšírenej EÚ (je na 9. mieste).

Slovensko zaostáva v životnej úrovni za r. 1989 a prenikavo za vyspelými štátmi, ale aj za štátmi, ktoré sa pohybujú okolo priemeru výkonnosti EÚ 25.

Kým priemerná reálna mzda dosahovala r. 1998 91,6 % jej úrovne z r. 1989, r. 1999 poklesla na 89,2 % a r. 2000 dokonca na 85,4 %. Ak sa za rok 2004 splní predpokladaný rast priemernej reálnej mzdy oproti r. 2003 o 1,2 %, dostala by sa táto na 89,7 % úrovne r. 1989.

Rýchlejší ekonomický rast Slovenska v posledných rokoch, na ktorom sa podieľal prevažne rast produktivity

Sedlák

práce, teší najmä vládných politikov. Občania nemajú však radosť, pretože pri súčasnej hospodárskej politike sa z týchto priaznivých ekonomických ukazovateľov nenajedia.

Podľa Štatistického úradu SR malo u nás r. 2003 70,1 % zamestnancov hrubú mesačnú mzdu pod priemernú nominálnu mzdu. Z poslednej správy Európskej komisie o sociálnej ochrane vyplýva, že na Slovensku je najvyššia relatívna chudoba spomedzi krajín EÚ. R 2002 žila u nás vyše pätina (21 %) ľudí v riziku chudoby.

Vláda má ťažké previnenie proti dôchodcom, niekdajším tvorcom mnohých hodnôt minulosti, ktoré sa postupne premrhali. Podľa nášho prepočtu bol priemerný reálny starobný dôchodok r. 2002 o 17 % nižší ako r. 1990. Odvtedy až dodnes jeho reálna hodnota ďalej klesla.

Vážne ziskava bytová výstavba. Zatiaľ čo ročný počet bytov postavených v bytových domoch v tisícoch činil v rokoch 1981 až 1989 23 491 jednotiek, v rokoch 1990 – 2003 bolo to 5 610 bytov.

V oveľa horšom a smutnejšom svetle sa ukazujú životné podmienky občanov Slovenska pri ich porovnaní s úrovňou v štátoch s približne podobnou ekonomickou výkonnosťou, ako je naša, a ešte mizernejšie sú voči vyspelým štátom.

Spomedzi okolitých štátov (V 4) je Slovensko výškou miezd a životnej úrovne na poslednom mieste. Pri komparácii s desiatimi novými štátmi únie sme v zárobkoch na 7. mieste, keď nižšie sú len pobaltské štáty. Priepasť v nominálnych mzdách medzi SR a priemerom EÚ 15 je 7,1 % násobne väčšia. Vzhľadom na to, že naša cenová hladina je nižšia, predstavuje reálny rozdiel v mzdách medzi nami a jej priemerom trojnásobok. Prenikavá disparita medzi SR a priemerom EÚ 15 je v mesačných dôchodkoch.

Veľkou boľáčkou spoločnosti je vysoká miera nezamestnanosti. Jej úrovňou sme na druhom mieste OECD (na prvom mieste je Poľsko). Podľa poslednej správy Európskej komisie o sociálnej ochrane je na Slovensku najvyššia miera dlhodobej nezamestnanosti a takisto je extrémne vysoká nezamestnanosť mladých.

Ideál otvorenej spoločnosti sa nepodarilo na Slovensku naplniť. Otvorila sa len pre tých, ktorí majú peniaze. Súčasne klesá miera rovnosti príležitosti pre jednotlivcov a rýchlo stúpa v spoločnosti miera nerovnosti. Prevažnú väčšinu občanov čoraz viac sociálne gniavime. To je výsledok neviazaného koketovania a aplikovania politikmi systému amerického sektárskeho liberalizmu.

Prof. Ing. Mikuláš Sedlák, CSc.

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Strategické ciele Slovenskej republiky

Nedostatok sebavedomej národnej identity a konania v tom duchu u kompetentných činiteľov, podnikateľskej sféry a u mladej generácie je do značnej

miery dôvodom, že neexistuje dlhodobá stratégia rozvoja Slovenska chápaná a akceptovaná ako komplexná koncepcia o dlhodobom smerovaní sociálneho a ekonomického systému SR. Viaceré z doteraz vypracovaných čiastkových stratégií sú síce pozoruhodné ale potreba je oveľa náročnejšia. SR ako integrálna súčasť európskeho a svetového spoločenstva nástojčivo pociťuje potrebu vyargumentovaných odpovedí na kľúčové otázky svetového hospodárstva s veľkými diferenciami vo výkonnosti ekonomík, a priepastnými rozdielmi v úrovni života obyvateľov našej planéty ako aj na vývoj v integrovanej Európe. Je dôležité hľadať odpovede i na ďalšie otázky: smeruje proces globalizácie jednoznačne k unitárnej inštitucionalizácii sveta?; aká má byť úloha národného štátu v integrovanom svete?; aké sú pozície medzinárodných organizácií, hlavne transnacionálnych korporácií v ekonomickej, finančnej, mediálnej a iných oblastiach pri riešení lokálnych, regionálnych a globálnych problémov; a najmä: ako môžu občania menších štátov, akým je aj Slovenská republika získať a efektívne uplatniť demokratickú kontrolu nad činnosťou týchto inštitúcií?

Pre všetkých, ale najmä pre inteligenciu v celom spektre našej spoločnosti sa núka nesmierne vážna a rovnako odvážna, priekopnícka úloha: formovať vedomie spolupatričnosti, sebavedomeho vlastenectva, pocit zodpovednosti za spoločný štát všetkých Slovákov, vrátane tu žijúcich národností a etnických skupín. Bude to náročné, ale inej rozumnej cesty niet! Vyžaduje to ochotu a čas - od všetkých a na prospech všetkých.

Za dôležité pokladáme vyjasniť postavenie a úlohu štátu v procesoch globalizácie. Časť politikov, podnikavcov a bulvárnych médií servíruje nutnosť minimalizácie postavenia štátu v spoločnosti. Na ich adresu si dovoľm uviesť pár viet. Postavme si otázku: kto sa musí starať o zabezpečenie výživy, bývania, zdravotnej starostlivosti, zachovania a rozvoja kultúrnych a duchovných potrieb aj tých najslabších regiónov, skupín a jednotlivcov?? A kto je a bude garantom plnenia medzinárodných/medzištátnych dlhodobých zmlúv a dohôd? GT OSN K. Anan zdôrazňuje, že slabé štáty sú nešťastím svojich národov, a neprispievajú k stabilite a boju s globálnymi problémami, vrátane boja s drogami a medzinárodným terorizmom. Vízie o blízkom konci národného štátu a o samospasiteľnosti trhového mechanizmu spochybňujú nielen ekonómovia J. Stiglitz, nositelia N.C. Naisbitt, Sen, ale aj G. Soros aj Brzezinski a i. Žiaľ postupy u nás pri zbavovaní sa nosných firiem národohospodárskeho komplexu hovoria o nepochopení reality, či nezodpovednosti. Zbavenie sa rozhodujúcich štátnych (i neštátnych) podnikov v prospech štátnych podnikov iných štátov: ST nemeckému Telecomu, Slovnaftu maďarskému MOLu atď. je priznanie vlastnej neschopnosti viesť vlastný štát. Je to nezodpovedný postup voči vlastnému národu, vlastným zamestnancom

Lysák

i manažmentom, vedie k nedozerným stratám v oblasti zamestnanosti a zdrojov štátneho rozpočtu, regionálnych i lokálnych rozpočtov.

Dovedené do dôsledkov – z čoho sa budú vytvárať zdroje na zdravotníctvo, školstvo, kultúru, slabšie sociálne skupiny, ochranu poriadku a bezpečnosť štátu? Odpovede na tieto otázky sú od časti našich politikov neurčité, nepresvedčivé.

Ako všetci vieme, Luxembursko, Švajčiarsko, Írsko, Dánsko, Nórsko – veľkosťou s nami porovnateľné štáty - patria k najúspešnejším a radia sa v tvorbe HDP do prvej 15. My – podľa zdrojov Eurostatu i nášho Štatistického úradu - v tvorbe HDP dosahujeme sotva polovicu z priemeru HDP za EÚ. Mzdová úroveň – predposledné miesto z 25 v EÚ a podľa toho nás hodnotia – ako štát s najväčším rizikom chudoby ((teraz 20%). V mnohom k tomu prispeli privatizačné a iné „zmätky“ vo výrobnej, finančnej aj v ďalších oblastiach.

Kde hľadať východiská pre ďalšie obdobie? A ako by sme pritom mohli byť prospešní my z NEZESu a ďalších mimovládnych organizácií. Jednu z ciest vidíme vo vypracovaní a v čo najširšom posúdení programu, stratégie dlhodobého rozvoja SR na najbližších 10 až 15 rokov. Ten časový horizont je uvažovaný aj s ohľadom na predpokladaný úsek, počas ktorého by Slovensko, podobne ako ďalšie štáty EÚ malo dosiahnuť zásadný zvrät vo výkonnosti ekonomiky, v zabezpečení potrieb a kvality života podobne ako v porovnateľných európskych štátoch.

Naše chápanie tvorby dlhodobej stratégie SR, ktorú pripravujeme, sleduje formovanie demokratickej spoločnosti, právneho štátu, sociálne a ekologicky orientovanej slovenskej ekonomiky a spoločnosti za účasti všetkých jej občanov. Za rozhodujúce pokladáme komplexnejšie ekonomicko-sociálne prístupy:

- objektívne zhodnotenie aktuálneho stavu nerovnováhy v makro výsledkoch a veľmi neuspokojivom postavení pätiny obyvateľstva, ktorá žije - podľa oficiálnych štatistík EK i OECD v chudobe;
- dynamické priblíženie (10 - 15 rokov) výkonnosti ekonomiky a kvality života obyvateľov SR úrovni porovnateľných európskych štátov.

Pre dosiahnutie tohto cieľa a zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja SR považujeme:

a/ dosiahnuť výrazné zvýšenie úrovne vzdelania, ktoré bolo základom dnešných úspešných ekonomík Írska, Fínska aj indickej Keraly. / (N.C. A Senovi za dielo z tejto oblasti). Napriek verbálnej podpore všetkých doterajších vlád tu neboli vytvorené potrebné legislatívne, organizačno-inštitucionálne a finančné a materiálno-technické podmienky/.

b/ výrazne podporiť vlastnú vedecko-výskumnú základňu ako hlavný predpoklad konkurencieschopnosti Slovenska v poznatkovo orientovanej spoločnosti;

c/ aj pri hľadaní najprogressívnejších smerov a zahraničných partnerov podporovať efektívne využitie domáceho ľudského a materiálno-technického potenciálu v oblasti informačných technológií, vybraných odvetví

(automobilového, chemického, farmaceutického, sklárskeho a osobitne drevospracujúceho) priemyslu s vysokým stupňom pridanej hodnoty, a reálna podpora dynamického rozvoja cestovného ruchu a služieb;

d/ v zahraničných vzťahoch vidíme veľké rezervy a potrebu radikálnych zmien smerom k ekonomickej dimenzii diplomacie, diverzifikácii teritoriálnej orientácie. Popri prehlbovaní vzťahov s doterajšími partnermi hľadať účinnejšiu kooperáciu na rozsiahlych perspektívnych trhoch novoinustrializovaných štátov.

Ako ďalej NEZES, ako ďalej slovenská inteligencia? Predovšetkým si musíme uvedomiť, že v minulosti aj teraz išlo a ide o časť inteligencie, ktorá pozná a váži si svoj pôvod od čias Pribinu a Svätopluka, ich pokračovateľov Bernolákovcov, Štúrovcov a je ochotná pre svoj národ pracovať a prinášať obeť. Takáto inteligencia je soľou našej zeme. Druhá časť čuší, alebo sa obracia k národno-štátnym záujmom chrbtom. Ich „múdrohľavé“ výhovorky (rečou Jána Hollého) sú veľmi škodlivé. Ako sa má náš radový občan orientovať, keď v médiách môže vidieť a počúvať takmer výlučne tú druhú skupinu, ktorá si jeho starosti nevšímá? Čo tu chýba vieme: konkurencieschopné médiá s dostatočným dosahom. Ako sa k nim ale dopracovať. Verím, že sa čoskoro účinne prejavia vlastenecky orientovaní donori. Dovtedy využívajme spoločne a podporujme to, čo máme (Kultúru, SNN, SILOČIARY ai.) NEZES je za aktívny postup. Hľadáme spoločne v blížiacom sa predvolebnom období perspektívne osobnosti, ochotné vytvoriť konkurencieschopné elektronické kanály, ktoré v nás nájdú tvorivé zázemie, spôsobilé osloviť významnú časť voličov. Aby sa pozitívnym silám dal priestor na tvorivé rozpracovanie a realizáciu stratégie dlhodobého rozvoja o ktorej vypracovanie sa NEZES aj za účasti ďalších odborníkov bude v ďalších rokoch svojej činnosti usilovať.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Medzinárodné politické vzťahy

Formovanie strategického postavenia Slovenska v globalizujúcom svete

Proces globalizácie prináša meniaci sa kontext pre všetky štáty sveta. Ani Slovensko sa nemôže vyhnúť formovaniu svojich prístupov ku tomuto meniacemu kontextu. Pritom nejde len o jednoduchú adaptáciu. Ide aj o cieľavedomé hľadanie svojho optimálneho postavenia a realizovanie tohto postavenia.

Východiskom našej analýzy je rozlišovanie medzi generickým, druhovo evolučným pojmom globalizácie a medzi súčasnosti dominujúcim fenoménom modernistickej (kapitalistickej) hypeglobalizácie.

Ivanička

V súčasnosti dominujúca hyperglobalizácia sa pokladá za najúspešnejší variant globalizácie, pretože vytvára najvyššie zisky, jej elity dominujú v medzinárodnom monetárnom systéme, mocensky ovládajú 75 svetových strategických surovinových a energetických zdrojov a kontrolujú svetový trh.

Na rozdiel od generickej globalizácie, ktorá vníma globálny proces v komplexnosti nového postavenia spoločnosti na planéte Zem, modernistická hyperglobalizácia zásluhou svojho hlavného odosobneného cieľa tvorby maximálneho zisku je sprevádzaná sociálnou a politickou asymetriou a trvalou neudržateľnosťou životného prostredia. Globálne procesy sú v rukách relatívne malej skupiny elít, ktoré sa dostali do rozporu s miliardami ľudí v treťom svete a s marginalizovanými skupinami vo vlastných krajinách. Prevažná väčšina obyvateľov sveta sa stala objektom a nie subjektom globalizácie. Nemá na smerovanie hyperglobalizácie žiadnu participáciu, ale musí znášať jej asymetrické dôsledky. Takýto vývoj sveta nemôže mať dlhodobý charakter a v priebehu budúcnosti 10-15 rokov sa buď zmení sebaremenou, alebo bude musieť ustúpiť zo scény.

Slovensko má potenciál na poznanie tohto stavu a bude sa musieť rozhodnúť, dokedy môže čerpať z výhod hyperglobalizácie a kedy nastúpi zvrtný bod na svetovej scéne, na ktoré musí byť pripravené a schopné promptnej reakcie na zmenený globalizačný trend.

Situácia je zložitá aj z dôvodov vzťahu ku svetovému etosu a súčasne vzťahu ku svetovým mocnostiam od ktorých závisí jeho ekonomická a politická stabilita.

Zložitosť spočíva i v tom, že treba počítať s vnútornou reorientáciou veľmocí v dôsledku presunov vo svete a nástupom nových celosvetových aktérov globalizácie (Čína, Rusko, India). Treba počítať so zmenou preferencií vo voľbách i tým i so zmenou vládnucich elít.

Politické pohyby, ktoré sa vytvoria v súvislosti s týmto štruktúrnymi presunmi sa budú zrejme opierať o koncepciu realizácie ľudských práv a demokracie.

Podľa Charty OSN možno rozlišovať:

1. Občianske a politické ľudské práva (sloboda prejavu, sloboda združovania, rovnosť pred zákonom, ochrana pred nátlakom a iné).
2. Sociálne a ekonomické práva (právo na prácu, právo na potravu, zdravotnú starostlivosť, vzdelanie, bývanie a pod).

Tlak zo strany uplatňovania ľudských práv sa zrejme stane najvýraznejším politickým nástrojom na pristúpenie k symetrickému modelu globalizácie a ústup od hyperglobalizácie, ktorá nevie a nemôže zaručiť realizáciu najmä sociálnej spravodlivosti a s ňou sa viažucich ľudských práv. Slovensko sa bude musieť rozhodnúť, či bude zotrvať v politickom zoskupení brániacom modernistický konzumerizmus (za cenu znižovania kvality života a rastu medzinárodného napätia) alebo presunie sa ku generickému typu humánne situovanej globalizácií. Od

tohto rozhodnutia bude závisieť spustenie dvoch rôznych „spiloverov“ to jest spontánne sa rozvíjajúcich reťazových reakcií. Ak sa prijme nesprávna voľba a nesprávny „timing“, spustí sa negativistický „spilover“ zo všetkými dôsledkami na stratu prosperity, chudoby, sociálnej dezintegrácie, drogy, organizovaný zločin. Kvalita rozhodnutí môže ovplyvniť vývoj a vyhnutie sa týmto negatívnym javom.

Do popredia sa dostáva i správne medzinárodné partnerstvo a schopnosť spolupracovať s tými politickými alianciami, ktoré presadzujú adekvátny, správny a perspektívny typ globalizácie. Takéto aliancie jestvujú EÚ, v USA, v Rusku, v Japonsku, v Číne i v krajinách našich blízkych susedov.

Kľúčovým faktorom strategického postavenia Slovenska v globalizujúcom svete je jeho príslušnosť k sústave demokratických štátov. Demokracia získava postupne vo svete stále rozsiahlejší priestor, ale jej definícia a výklad nie sú jednotné. Na jednej strane vidíme presadzovanie klasického systému parlamentnej demokracie, na druhej strane rastú požiadavky na participatívnu demokraciu alebo účasť na riadení globálnych celosvetových inštitúcií masovej demokracie. Asymetrický model hyperglobalizácie dospel až ku oddeľovaniu moci od politiky. Politika mala síce zostať na lokálnej, regionálnej a národnej úrovni, ale moc mala programovo prejsť do rúk nadnárodných korporácií a ich elít.

Slovensko sa bude musieť rozhodnúť pre podporu jedného z týchto dvoch prístupov, prípadne sa rozhodnúť pre ich komplementárnosť. Takéto rozhodnutie vzhľadom na presuny ekonomickej moci do rúk zahraničných nadnárodných investorov nebude bezproblémovým procesom.

V strategickom postavení Slovenska v globalizujúcom svete významná úloha pripadá prechodu na trajektóriu poznatkovo orientovanej spoločnosti. Na sklonku minulého roka sa do popredia dostali tri dokumenty, ktoré potvrdzujú, že vláda SR sa definitívne rozhodla pre podporu tejto trajektórie a pre zmenu doterajšieho kurzu. Ide o národný dokument Lisabonskej stratégie, dokument rozvoja slovenského hospodárstva a o dokument pripravený v rámci SAV o prognóze Slovenska pripravený metódou „Technology Foresight“. Po prijatí týchto dokumentov vo vláde SR by malo dôjsť ku zásadnému zlomu vo financovaní vedy, výskumu a inovácie. Na prvé miesto vo financovaní tohto smerovania sa má dostať štátny rozpočet, na druhé miesto fondy a prostriedky EÚ, na tretie miesto zdroje súkromných inštitúcií. Realizácia tohto zámeru tiež nebude ľahká najmä z dôvodu nájdenia adekvátnych prostriedkov pre štátny rozpočet a existenciu obrovských tlakov zo strany nadnárodných korporácií na smerovanie výskumov a použitie ich výsledkov. Nezávislosť invencie je základom novosti výskumu, ale táto nezávislosť sa viaže so suverenitou štátu pri zostavovaní výskumných projektov, a pri tvorbe koncepcie vedeckej politiky.

Formovanie strategického postavenia Slovenska v meniacom sa globalizačnom svete sa nesporne stáva celonárodnou úlohou, na ktorej sa musia podieľať všetky intelektuálne, vládne, politické, podnikateľské i mimovládne inštitúcie. K tomuto cieľu by podstatne mohla prispieť i nezávislá nadácia pre výskum strategického postavenia Slovenska v globalizačnom svete.

Prof. RNDr. Koloman Ivanička, DrSc.

Osobnosti

Joseph Alois Schumpeter (1883-1950),

rakúsky ekonóm, ktorého najvýznamnejším dielom je „*Teória hospodárskeho rozvoja*“.

Tento vynikajúci teoretik (menej úspešný bankár a politik) býva označovaný (u nás H. Kočtúch, A. Laščiak) za jedného z najvýznamnejších (po J. M. Keynesovi) ekonómov minulého storočia. Kolínsky profesor hospodárstva G. Smolders nazval Schumpetera „poslednou univerzálnou hlavou našej vedy“. Schumpeter sa však s Keynesom v mnohom rozchádzal a kritizoval ho.

Z dnešného pohľadu je tento veľikán ekonomickej vedy pozoruhodný najmä univerzalitou svojich prístupov pri skúmaní dvoch základných ekonomických systémov: kapitalizmu a socializmu i demokracie. Dospel k záveru, že „ideál voľnej súťaže“ má svoje nedostatky. Podľa neho za zvyšovanie životnej úrovne nevďačíme malým podnikateľom. Zvyšovanie spotreby je dôsledkom koncentrácie kapitálu do priemyselných kolosov, v dnešnej terminológii transnacionálnych korporácií. Ich finančná sila, podľa Schumpetera, podporuje technický pokrok, racionalizáciu technologických procesov, čo je predpokladom výroby hodnotných a kvalitných masových výrobkov. Dokumentuje to na príkladoch z automobilovej výroby. Vychádzajúc z poznatku, že *významný progres je dosahovaný dlhodobo plánujúcimi monopolmi*, pokračuje v ďalšom uvažovaní až do úrovne národohospodárskej. že existuje – aspoň teoreticky – možnosť, že v totálne/úplne plánovanom hospodárstve sa môže dosiahnuť ešte vyšší progres, ešte vyšší životný štandard.

Schumpeter bol tvorivým výskumníkom. Koncentroval sa najmä na výskum konjunktúry. K jeho významným dielam patria knihy „Podstata a hlavný obsah teórie národnej ekonómie“ a *Dejiny ekonomickej analýzy*. Je tiež autorom dnes bežne užívaných pojmov „inovácia“, „inovačné vlny/cykly“. Pri skúmaní príčin poklesu a vzrastu hospodárskeho cyklu Schumpeter neakceptoval vplyv vonkajších faktorov – vojny, neúrody a pod. Prisudzoval ho vnútornému mechanizmu trhového hospodárskeho systému. Jeho teoretické názory sú stále inšpiratívne. V práci *The Competitiveness of Nations in a Global Knowledge-Based Economy* (2002) im venuje pozornosť H. H. Chartrand v VII. kapitole – *J. A. Schumpeter: The Process of Creative Destruction: Capitalism, Socialism and Democracy*.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Názory

Lisabonská stratégia a SR

Lisabonská stratégia prijatá na summite hláv členských štátov EÚ konanom v roku 2000 v Lisabone bola a stále je grandiózny projekt. Jej hlavný cieľ bol vytvoriť z EÚ do roku 2010 „najkonkurencieschopnejšiu a najdynamickejšiu znalostnú ekonomiku sveta, schopnú udržateľného rastu, v ktorej bude viac pracovných miest a väčšia sociálna súdržnosť“. Stručne povedané predstihnúť výkonnosť predovšetkým ekonomiku USA a Japonska.

Bonko

Po piatich rokoch možno konštatovať, že tento projekt neprináša očakávané výsledky. Napriek správnosti cieľov a ich obsahu bol zle a nereálne založený od samotného začiatku a je skôr dokumentom neschopnosti EÚ strategicky plánovať budúci ekonomický a sociálny rozvoj. EÚ dnes nemá reálnu víziu svojho rozvoja, ale ani politické nástroje na jej presadenie. Dôvody konštatovania:

- v etape vytýčenia Lisabonskej stratégie v roku 2000 renomované ekonomické analýzy signalizovali, že svetová a aj ekonomika krajín EÚ ide do recesie. Čiže nebudú vytvorené základné vecné predpoklady na naplnenie cieľov stratégie.
- vedelo sa, že EÚ sa rozšíri o nové krajiny (otázny bol rok), ktorých výkonnosť v priemere dosahuje cca 45% ekonomickej úrovne pôvodnej EÚ 15. To navyváralo predpoklad pre naplnenie Lisabonskej stratégie. Je preto paradoxom, že práve nové krajiny zabezpečovali rast HDP celej EÚ zhruba na úrovni 2,3% (USA 3,3%), keď stagnáciu alebo minimálny rast vykazovali nosné krajiny Nemecko a Francúzsko.
- pod tlakom recesie a potreby sociálnych reforiem sa vytvorila a pretrváva politická neochota vlád členských krajín EÚ stratégiu naplňovať.

Stratégia bola konštruovaná tak, ako by jej nositeľom bola Európska komisia a nie členské krajiny (EK nemá politické nástroje jej presadenia).

Upravená Lisabonská stratégia si už nekladie za cieľ stať sa najvýkonnejšou ekonomikou sveta, ale len si udržať konkurenčnú schopnosť. Došlo tiež k zmene, keď nositeľom stratégie budú členské krajiny EÚ pričom štáty majú vypracovať vlastné stratégie a ročne hodnotiť ich plnenie. Dovolím si tvrdiť, že splnenie aj upravenej Lisabonskej stratégie je nereálne. Dôvod – prudký nástup konkurencie zo sveta, hlavne Číny (vstup do WTO), Indie, Brazílie a iných štátov. I keď konkurenčná schopnosť EÚ

v niektorých smeroch môže rásť (napr. letectvo) celkovo poklesne za USA, Japonsko a Čínu. Príčina – príliš teoreticky a trhovo liberálne zameranie stratégie, bez spojitosti rozvoja znalostí s konkrétnou priemyselnou politikou.

Treba oceniť, že Ministerstvo financií SR v týchto dňoch pripravilo Návrh stratégie rozvoja konkurencieschopnosti SR do roku 2010. V tejto väzbe platí čo už bolo povedané. Návrh je teoreticky dobrý, prakticky ťažko realizovateľný, hlavne nie za päť rokov. Dôvody:

- politické – nevieme aký bude program vlády po voľbách v roku 2006
- ekonomické – vláda stavia len na ekonomickom liberalizme. Vôbec nie je jasné o aké ekonomické subjekty sa vlastne chce oprieť. Na nadnárodné spoločnosti ktoré sú v našej ekonomike rozhodujúce a budú obhajovať svoje a nie naše štátne záujmy? Alebo budeme poznatky odovzdávať do zahraničia? Aj v podobe patentov registrovaných na nadnárodné spoločnosti
- odvetvové – uvažuje sa o rozvoji 2-3 odvetví. Treba ich jasne vytypovať a tam orientovať rozvoj poznatkov. Ktoré odvetvia domácej ekonomiky to budú? A bude vôbec možná ich podpora pri platných direktívnych obmedzeniach EÚ pokiaľ ide o odvetvovú podporu podnikov? Tieto otázky stratégia MF SR nerieši a je skôr politickým dokumentom ako reálnym projektom.

Ing. Anton Bonko

Z podnikateľskej sféry

Otázka priemyslu v stratégii hospodárskeho rozvoja SR

Hrivík

Členstvo SR v EÚ automaticky predpokladá, že naša krajina bude trvalo uskutočňovať celý rad národných politík orientovaných na zvyšovanie výkonnosti vlastnej ekonomiky a prosperity. Znamená to výzvu po novom formulovať tiež svoju priemyselnú politiku, ktorá musí zahŕňať aj technologicko-inovačnú politiku, bez ktorej je dosahovanie kvalitatívnych zmien

v priemysle nemysliteľné. Existenčnou otázkou prežitia, ale i rozvoja, slovenského priemyslu v podmienkach novej ekonomiky a hospodárskej globalizácie sveta je dôsledné budovanie jeho konkurencieschopnosti, ktorá sa nedá zužovať len na oblasť ceny a nákladov.

Konkrétna identifikácia rozhodujúcich smerov rozvoja v jednotlivých priemyselných odvetviach je mimoriadne významná pre zjednotenie úsilia všetkých aktérov (vrátane vládnych) v prospech zvýšenia výkonnosti slovenského priemyslu. Mimoriadne citlivý indikátor adekvátnosti priemyselnej politiky je a naďalej zostane spracovateľský priemysel, pretože tvorí určujúcu platformu, prostredníctvom ktorej je prevážna časť aktivít v ekonomike trvalo konfrontovaná s vonkajším ekonomickým prostredím. V nasledujúcich 10 až 15 rokoch budú v SR kľúčovými priemyselnými sektormi najmä: strojársky, elektrotechnický, chemický a farmaceutický, ľahký priemysel vrátane drevárskeho, nábytkárskeho a sklárskeho, a celulózovo- papierenský priemysel. Strojárstvo zostane naďalej dominantným sektorom slovenského priemyslu a elektrotechnický priemysel svojím synergickým účinkom bude výrazne zvyšovať kvalitu produkcie ostatných priemyselných sektorov, osobitne strojárkeho.

Úspešný prienik produktov slovenského priemyslu na európske a svetové trhy si vyžaduje zásadné riešenia komplexnej základnej infraštruktúry, do ktorej patria telekomunikácie, dobudovanie diaľničnej siete, modernizácia a obnova parku koľajových vozidiel, komplexné riešenie rozvoja bytovej výstavby, zdravotníctva, ekologické odľahčenie ekonomiky, modernizácia energetického hospodárstva a prebudovanie strojo-technologickkej základne priemyslu a pôdohospodárstva. Na realizáciu týchto projektov sa v budúcom období ráta najmä s výraznou účasťou organizácií sektorov strojárstva a stavebníctva.

Ing. Pavol Hrivík, CSc.